

ВПРАВИ

- 1 Ескіз про крапку
Викрапковуємо думку
- 2 Тестуємо себе
Що ти за автор/ка?
- 3 Ословлюємось
*Якби я був / була сторінкою тексту**
- 4 Поліавтобіографія
«Я» як колаж

Вивчаємо себе

Перед початком занять у спортивному залі тренер зазвичай тестує свого підопічного, щоб під нього підкоригувати навантаження і набір вправ. А ви знаєте, на що здатний ваш організм? Скільки разів можете поприсідати, відтиснутися від підлоги, простояти у планці? Яку вагу можете підняти? На скільки затримати дихання? Як довго лежатимете плячком після марафону? Так-от, усе це накладаємо на писання:

Як довго ви можете писати без суттєвих перерв (перекур між підходами не рахуємо). Що тут найбільше вас виснажує? Який ваш найдовший текст-забіг? А що вам гарно вдається без погризених нігтів чи олівців? Чим долаєте «козла» прокрастинації? Або планки своїх попередніх рекордів? Чи їх якось фіксуєте? Як і чи взагалі розминаєтесь? Кого читаєте-вживаєте для нарощення м'язів письма? Із яких текстів ви складаєтесь? І чи взагалі пильнуєте свій читацький раціон? Ох, зупиніть мене, як каже одна філологиня (яку я ще згадаю у вправі № 22). Хоча тут ще пасувало би спитати найголовніше: навіщо вам усе це?

Якщо ви хочете наростити «кубики» і «пулітцери» — у вас буде одна програма. Якщо плануєте скинути із себе все зайве (кліше, канцеляризми, словесний баласт), то інша. Якщо маєте намір підтримувати себе у формі — ще інша. Якщо ж це данина моді, трендам чи френдам (усі ходять, чим я гірша / гірший?), то тут і програми як такої не треба. Курсів із письма — до кольору, до вибору: ось тобі йога зі сторітелінгу, пілатес зі сценаристики, фітнес із репортажистики, дихальні вправи для натхнення,

хоч у групах, хоч у парах, хоч індивідуально, аби лиш бажання (і можливості).

Тож у першому розділі я даю вправи на самопізнання. Ви можете почати з них, але це не обов'язково, ними можна й закінчити. Втім, можете пізніш до них повернутися і порівняти результати, як це і справді роблять із тренером у спортзалі — аби відстежувати прогрес.

Вправлятися почнемо з думання (узагалі всі вправи раджу так починати), а саме із роздумів про крапку. Пізніше пройдемо тест на профпридатність. Жартую, візьмемо декілька замірів, щоб розуміти свої не- і можливості. Потому перевтілимося у слова. А затим у колаж.

Як казали великі, пізнавати світ варто починати із пізнання себе. Гадаю, це можна робити і паралельно. Отож вбираймося у спортивки — і вйо до гарування.

1 Ескіз про крапку Викрапковуємо думку

РОЗМИНКА

Із цієї вправи я люблю починати курси з творчопису. І знаєте чому? Бо це ефективний спосіб довести авторам, наскільки кожен із нас унікально мислить, наскільки різняться наші оптики бачення і наші словесні «реактиви». Я малюю на дошці крапку і прошу кожного протягом п'ятнадцяти хвилин написати про неї роздум. Звісно, у кожного вона «проявиться» в тексті інакше. Одна й та сама маленька крапочка. А тепер уявімо якісь складніші категорії, як-от добро і зло. Зрозуміло, чому література настільки дивовижно різна і прекрасна, якщо вже немає двох однаково продуманих крапочок!

А ще мені подобається парадокс: коли крапка, яка символізує кінець, є початком. На зустрічі з моїми студентами Тарас Прохасько якось сказав, що есей — це малесенький уламок, викристалізований фрагмент думки: «І чим він менший, тим цікавіший і глибший. Не треба туди давати все, що думаєш і знаєш, все пояснювати, а краще прописати ті думки і відчуття, які стосуються саме цієї крапочки» (до речі, цю зустріч можна подивитись у мережі⁸). То чом би не взяти реальну крапочку?

ВПРАВА

Малюємо на дошці крапку. Можна на папері, можна поставити крапку у ворді або собі на руці. А тепер про неї треба написати роздум. До пів сторінки тексту. Я зазвичай тут не обмежую студентів обсягом, а обмежую часом: роздум (назвімо його ескізом) слід написати за 10–15 хвилин. Більше рамок немає.

Головне — як ви розгорнете свою думку, на що перетворите свою — і тільки свою — крапку.

ПРИКЛАДИ

Даю тут «нарізку» прикладів своїх студентів з однієї групи.

* * *

Крапка — чорна. Зіниця — чорна теж. Чорнота дивиться в чорноту — космічний зв'язок. Галактичний вакуум, що притягує, розщеплює на атоми біле тіло. На білому тлі вона гіпнотизує, манить обсидіановий кришталік ока, у мовчазній загадковості. Скільки голів, стільки й загадок у них замкнено всередині. А чи є ключ розгадки? Хтозна. От тільки крапка все знає. Бо бачила зародження Всесвіту і є початком всьому (Анна-Марія Осадчук).

* * *

Навколо біло. Біло не як узимку в полі. Біло не як на животу пінгвіна. Біло не як на екрані для проєктора. Біліше. А я чорна. Чорна не як ворон. Я без блиску. Чорна не як нафта. Я гущіша. Чорна не як екран твого телефона. Я не засвічуся. Я є чорна, а навколо біло. Так і живем (Іра Дідич).

* * *

Крапуня

Клубок чорний, але виблискує переливами, ніби густе смородинове варення, коли його мастиш на хліб. Клубок має очі — ягідки смородини. Він здається малюньким серед цього білого дня:

плямка від туші на сорочці, родимка на його правому плечі, зернятко маку на тарілці. Клубок про ніжність, про тепло і власну думку на все, що відбувається. Капці на босі ноги, вибігаю у холод і несамовито волаю у сніг: краааапка-крааааппа (цмок-цмок губами) крап-крап-краааапкаа (цмок-цмок губами). І ось з білизни викочується вона: норовиста котяча душа. Беру її на руки, струшую з шерсті сніг. Моя Крапуся, Крапочка, Крапонька, Крапонятко, Крапуня, Крапуняка. Після кількох невдалих спроб знайти зручну позу котяче тіло простягається вздовж на моїх ногах, лапами переминає коцик так, ніби намагається виткати його знову. Вимикаю світло. Така вона — моя Крапка зимового дня (Олеся Парфан).

* * *

Крапка це безперечно те що безжально шматує втілення моїх думок які розгортаються закручуються в спіралі та щільним пластом зависають у мене в голові Крапка це діра нездоланна прірва яку мої очі моє єство не здатне перетнути Крапка це бар'єр на шляху величного та безумного коня моєї думки який місить ногами пил життя та торує собі шлях уперед або вбік або назад Крапка це кінець який не пропонує за собою нового початку Крапка це остаточне рішення занадто остаточне аби його приймати Крапка це заклик зупинися до якого моя душа цілковито й відчайдуш-но байдужа (Рута Рандмаа).

ПІДКАЗКИ

Що може допомогти?

Може допомогти віра в себе. Тобто у свою оригінальність. Відкиньте страхи, що хтось подумає краще, оригінальніше чи глибше — такого не буває. Так, можливо, у когось інакший словниковий запас чи більше підрядних конструкцій у реченні, але все це — ознаки інакшості, а не кращості. Кажу з багаторічного досвіду: поганих крапок не буває. І крапка. Немає універсального думкоміра, за яким можна визначити, чия думка глибша або оригінальніша (ще й до всього у кожного з нас свої смаки). Просто тренуйте своє думання, увиразнюйте оригінальність свого бачення, багато читайте зразків іншого мислення

і ростить. А втім, можете також прочитати вірш про «Незвичайну крапочку» Роберта Фроста і посмакувати його мікроскопічною оптикою.

Фантазуємо

До цієї вправи я беру на заняття «червонило» (китайське червоне чорнило) і прошу студентів поставити ним відбиток у себе в нотатнику вказівним пальцем. Можна, звісно, потім його (відбиток) оформити в рамку і повісити над своїм робочим місцем як нагадування. Нагадування того, що кожен авторський почерк (стилістика, думання, бачення) є таким самим унікальним і виразним, як і ваш відбиток пальця. Більше такого на планеті немає. І не має бути! Не наслідуйте інших авторів (хіба у тренуванні), не вдавайте тих, ким ви не є. Не вбирайте чужих перук!

«Стиль — це природна особливість людини, яка щось пише, як волосься чи лисина. Намагатися додати стилю — це ніби одягти перуку. Якщо це зробити, на перший погляд лисий чоловік здається молодим і навіть привабливим. Але якщо поглянути на нього знову, здаватиметься, що з ним щось не так. Річ не в тому, що перуку неправильно почепили. З нею все гаразд, і ми можемо навіть захоплюватись майстерністю перукаря. Проблема в тому, що людина вже не схожа на саму себе» (Вільям Зінссер «Як писати добре»).

До слова, Зінссер⁹ також казав, що не існує «крамниці стилю», а Маріо Варгас Льюса був переконаний, що запозичувати словесну тканину іншого автора — безглуздо, адже треба виробляти власну. Наприкінці своєї книги-порадника «Як писали класики: поради, перевірені часом» літературознавець Ростислав Семків¹⁰ дає свою відповідь на запитання, яке часто звучить у контексті рецептів успішних авторів:

«Ні, навчити писати сильні і стильні твори неможливо — цього можна навчитися, якщо вперто шукати власні способи письма» (Ростислав Семків «Як писали класики»).

2 Тестуємо себе

Що ти за автор/ка?

РОЗМИНКА

Після того як ми подумали (на письмі) про крапку і зрозуміли, що вміємо думати (іншого досвіду в мене ще не траплялося), саме час зробити складнішу вправу. Зізнаюся, для багатьох моїх підопічних вона виявляється непосильною на початку курсу із творчопису (тут можна залюбки вліпити «сніжинку» складності) і «раз-плюнути» наприкінці, коли ми знов до неї повертаємось. Але я навмисне даю цю вправу на початку. Вгадайте навіть.

Щоб показати, наскільки ми себе не знаємо. Ми десятки разів на день позираємо на себе у дзеркало (і підрихтовуємо «фасад»), ми залюбки опишемо нашу зовнішність — якби хто спитав — до найменшої родимки. Але ми зазвичай анігогисінько не знаємо про свої тексти, тобто про своє відображення у словах! Я вже не кажу про те, що ми до нього і поготів не такі вибагливі, як до свого дзеркального. Із абзацу провисає шмаркля загальника/кліше/штампа? А най висить, раптом не помітять. Ще й як помітять, друзі, такі шмарклі не помітити неможливо. Гірше, якщо ви самі їх не бачите. А тому, окрім класичного «не бійтесь заглядати у словник», ще й позирайте на себе у власні тексти.

ВПРАВА

Напишіть у два стовпчики (щонайменше по п'ять позицій): що саме вам властиве, а що — зовсім не властиве на письмі. Тобто що ви використовуєте як автор/ка, а що — ні. Навіть якщо ви не знаєте всіх цих складних літературознавчих термінів (а-ля ампліфікація, парцеляція, паралелізми, афоризми та інші